

Παναγία της Πετρούσας: Η ιστορία ενός ναού που «σταυρώθηκε» και «αναστήθηκε»

[Μητροπολιτικό Έργο](#) / [Ι.Μ. Δράμας](#)

Στην Πετρούσα, ένα χωριό λίγα χιλιόμετρα έξω από τη Δράμα την ερχόμενη Κυριακή 23 Αυγούστου, θα εγκαινιαστεί από τον μητροπολίτη Δράμας κ. Παύλο ένας από τους πλέον ταλαιπωρημένους ναούς της Μακεδονίας. Ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου στην Πετρούσα, κτίσμα των μέσων του 18ου αιώνα, οικοδομήθηκε ως ορθόδοξος ναός, βεβηλώθηκε από την “Βουλγαρική Εξαρχία”, καταστράφηκε από τους Τούρκους σε μάχη με τους Κομιτατζήδες και επι σχεδόν έναν αιώνα παρέμεινε σιωπηρή, ώσπου -όπως καταγγέλλει Ι.Μ. Δράμας- βρέθηκε να διεκδικείται από τις τοπικές δημοτικές αρχές ως... οικόπεδο.

Πλέον ύστερα από πολυετείς, επίμονες και επίπονες προσπάθειες του Μητροπολίτη Δράμας Παύλου, η καμπάνα ξανακούστηκε, οι εικόνες επέστρεψαν στις θέσεις τους και η Παναγία της Πετρούσας είναι ξανά ναός. Στοιχεία της ιστορίας του μοναδικού αυτού ναού δόθηκαν στη δημοσιότητα από τη Μητρόπολη Δράμας στο

αφιέρωμα που ακολουθεί.

Άπόψεις του Ἱεροῦ Ναοῦ

Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (ΠΑΝΑΓΙΑΣ) ΠΕΤΡΟΥΣΑΣ

Πρόκειται για τρίκλιτη βασιλική πού ἀνηγέρθη κατά τό διάστημα πού ἀρχιεράτευε ὁ Μητροπολίτης Δράμας Ἀθανάσιος Καΐρης, καταγόμενος ἀπό τή φημισμένη οἰκογένεια τῶν Καΐρηδων τῆς Ἄνδρου. Ἡ ἀνέγερση ἔγινε μέ συνδρομές τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς τότε Πλεύνας, σημερινῆς Πετρούσας. Ὁ Ἀθανάσιος Γ΄ Καΐρης ἐποίμανε τήν Ἱερά Μητρόπολη Δράμας ἀπό τό 1842 ἕως τό 1852.

Σύμφωνα μέ τόν ἐρευνητή τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας καθηγητή κ. Γεώργιο Χατζόπουλο, ἡ ἀνέγερση ἐνός ἱεροῦ ναοῦ στά χρόνια ἐκεῖνα δέν ἦταν εὐκόλη

υπόθεση, για τούς έξης λόγους: α) Απαιτείτο σχετική άδεια ανέγερσης από τήν Ύψηλή Πύλη, πού δέν έχορηγεῖτο εύκολα. β) Τήν δαπάνη τῆς ανέγερσης καί λειτουργίας τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἀναλάμβαναν οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί μέ συνδρομές τους, οἱ ὁποῖες δέν ἐξασφαλίζονταν εύκολα. γ) Δέν ἦταν φυσικό ἕνας Μητροπολίτης νά προβεῖ στήν ανέγερση ἱεροῦ ναοῦ ἀμέσως μετά τήν ἔλευσή του στή Μητρόπολη ἀλλά, καί ἂν ἀκόμα τό ἐπιχειροῦσε, ὁ χρόνος ἀποπεράτωσής του δέν θά ἦταν μικρότερος ἀπό δύο χρόνια. Ἄρα ἡ ανέγερση τοῦ ἱεροῦ ναοῦ πρέπει νά συντελέστηκε στό διάστημα 1843 – 1851. Στή νότια ὄψη τοῦ ναοῦ, ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπό τήν εἴσοδό του διασώθηκε τμήμα κεραμικῆς ἐπιγραφῆς στήν ὁποία διαφαίνονται μόνον οἱ δύο πρῶτοι ἀριθμοί τοῦ ἔτους ανέγερσης τοῦ ναοῦ (18....), γεγονός τό ὁποῖο δυστυχῶς δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά προσδιορίσουμε μέ ἀκρίβεια τό ἔτος ἀνέγερσής του.

Ὁ ἱερός ναός τῆς Παναγίας λειτούργησε σχεδόν ἀπρόσκοπτα μέχρι τό 1880, ἐπί ἀρχιερατείας Γερμανοῦ τοῦ Γ΄ (1879-1896). Ἦδη εἶχε ἰδρυθεῖ ἡ Βουλγαρική Ἐξαρχία (28-2-1870), μέ τίς εύλογίες τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καί τήν ὑποστήριξη τῆς Ρωσίας. Ἡ Ὑψηλή Πύλη ἤθελε νά ἐφαρμόσει τό δόγμα «διαίρει (τούς Ὁρθοδόξους) καί βασίλευε», ἐνῶ ἡ ὁμόδοξη Ρωσία ἀγωνιζόταν γιά τήν καθιέρωση τοῦ Πανσλαβισμοῦ στά Βαλκάνια καί τήν ἔξοδό της διά τοῦ Αἰγαίου στή Μεσόγειο. Ἡ ἰδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰσήγαγε τόν ἔθνοφυλετισμό εἰς τούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καί ἐσήμανε τήν ἔναρξη τῶν διωγμῶν καί τῶν σφαγῶν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ κυρίως δέ τῶν ἱερέων, διδασκάλων καί προκρίτων κατά τό Εὐαγγελικόν «πατάξω τόν ποιμένα καί διασκορπισθήσονται τά πρόβατα» (Μάρκ. 14, 27-28). Συνακόλουθον ὑπῆρξε ἡ διαρπαγή τῶν ἱερῶν Ναῶν μέ νομιμοφανή μέσα παρεχόμενα ἀφειδῶς ἀπό τούς Ὀθωμανούς. Εἰς αὐτήν τήν κατηγορία ἐντάσσεται καί ὁ ἱερός Ναός τῆς Παναγίας στήν Πετρούσα τοῦ ὁποίου ἡ ταλαιπωρία συνεχίζεται γιά 99 ὀλόκληρα χρόνια. Γιά τούς διαρπαγέντες ναούς ὁ Ἱεροεθνομάρτυς Ἅγιος Χρυσόστομος γράφει σέ ἀναφορά του πρὸς τό Πατριαρχεῖο στίς 13 Ἰανουαρίου 1909 τά ἑξῆς:

«Παναγιώτατε Δέσποτα,

Διά γράμματος τοῦ Ἀρχιεγγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐζητήθη καί παρ' ἐμοῦ ἔκθεσις «περί τῶν ὑπό τῶν Βουλγάρων καί Ρουμανιζόντων διαμφισβητουμένων ἐκκλησιῶν καί σχολῶν καί συνεπείᾳ τούτου κεκλεισμένων διατελουσῶν». Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ταύτη τῇ στιγμῇ ἐπιδοθέντος μοι τούτου γράμματος ὑποβάλλω τά ἀκόλουθα:

Παναγιώτατε, τό ζήτημα δέν πρέπει νά τεθῇ οὕτω μερικῶς μόνον περί τῶν κεκλεισμένων ἐκκλησιῶν, ἀλλά γενικῶς περί πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ὅσαι κατά διαφόρους καιρούς ἀπό τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος καί ἐφεξῆς,

κατ' ἀκολουθίαν μεταστάσεως μερίδος τινός τῶν κα-τοίκων χωρίου τινός ἢ καί ὅλου τοῦ χωρίου εἰς τό σχίσμα, ληστρικῶ τῷ τρόπῳ μᾶς ἀφηρέθησαν, καί ὅσαι, ἀφοῦ ἐπὶ μακρόν χρόνον διημφισβητήθησαν παρ' ἡμῶν, ἐγκατελείφθησαν ἐπὶ τέλους εἰς τήν τύχην των, διότι τό Πατριαρχεῖον εὐρέθη κατὰ τοὺς διαφόρους ἐκείνους καιρούς διὰ πολλοὺς καί γνωστοὺς λόγους εἰς ἀδυναμίαν νά διεκδικήσῃ καί ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια καί τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς του. Οὕτως ἐν τῇ ὁλοκληρίᾳ τοῦ ἀφοῦ τεθῇ τό ζήτημα, νά ὑποστηριχθῇ διὰ τοῦ ἀκαταγωνίστου τούτου ἐπιχειρήματος, τό ὁποῖον, ὡς στηριζόμενον ἐπὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ λογικοῦ καί τῆς αὐστηρᾶς δικαιοσύνης, κεῖται ὡς βάσις τῶν νόμων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ἀποτελεῖ δέ θεμελιώδη διάταξιν καί αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Μου-σουλμανικοῦ Δικαίου : ὅτι δηλαδή τὰ ἱερά ταῦτα ἱδρύματα δέν ἐπιτρέπεται νά μεταβάλλωσι σκοπὸν καί προορισμόν, ἄλλ' ὅτι ὀφείλουσιν ἀπαραβιάστως νά διαιωνίζωσι τὸν σκοπὸν, δι' ὃν οἱ ἱδρυταὶ αὐτῶν προώρισαν αὐτά. Εἷς ναὸς λόγου χάριν, ὅστις «ῥυκοδομήθη νά εἶνε ἐκκλησία Ὁρθοδόξων, δέν συγχωρεῖται νά μεταβληθῇ εἰς παρασυναγωγήν σχισματικῶν Χριστιανῶν ἢ συναγωγήν Ἰουδαίων ἢ εὐκτήριον οἶκον Μουσουλμάνων, καί τὰνάπαλιν διὰ τὰ ἱερά ἱδρύματα πάσης ἄλλης θρησκείας ἢ ἄλλου δόγματος. Τό δί-καιον τοῦ πολέμου, τό ὁποῖον εἰς ἀρχαιότερους χρόνους ἦτο πολὺ σκληρόν καί ἀνίλεον, παρουσιάζει πολλὰ παραδείγματα περὶ τοῦ ἐναντίου, ἀλλὰ βέβαια ἐν πλήρει 20ῷ αἰῶνι δέν θά ἐφαρμοσθῇ τοιοῦτον δίκαιον, δυνάμει τοῦ ὁποῖου καί μόνου ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν οἱ Βούλγαροι κομιτατζήδες ἀφήρπασαν παρὰ τῶν Ὁρθοδόξων τὰς ἐκκλησίας καί τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἅτινα Ὁρθόδοξοι διὰ νά εἶνε Ὁρθόδοξα καί νά διαιωνίζωσι τήν Ὁρθοδο-ξίαν ἤγειραν καί ῥυκοδόμησαν.

Τήν γενικοῦ κύρους ταύτην ἀρχήν, δι' ἧς καί μόνης κατωρθώθη καί ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς ἀναμέσον Καθολικῶν καί Προτεστάντων περὶ κυριότητος ἐκκλησιῶν καί ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀγαθῶν διαφορὰς νά τεθῇ λογικόν καί εὐάρεστον τέρμα, ὑπερήσπισα διὰ μακρῶν ἐγγράφων μου πρὸς τὸν τότε Γενικόν Ἐπιθεωρητὴν καί νῦν Ὑπουργόν τῶν Ἑσωτερικῶν Χιλμῆ Πασᾶν, ὡς ἐκ τοῦ ἐσωκλείστως φερομένου ἀντιγράφου θέλετε ἴδῃ, καί φρονῶ εὐσεβάστως ὅτι οὕτως ἐν τῇ ὁλοτητί του δέον νά τεθῇ τό ζήτημα τῶν ἀρπαγείσων ἐκκλησιῶν μας, περὶ δέ τῶν κεκλεισμένων ἢ διαμφισβητούμενων ἐκκλησιῶν καί σχολῶν τόσον μόνον νά γίνῃ λόγος, ὅσον νά ἀποδειχθῇ ἂν παρ' ἡμῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἢ παρὰ τῶν σχισματικῶν ἐξαρχικῶν καί πρὸς τὸν σκοπὸν νά εἶνε Ὁρθόδοξα ἀγαθὰ ἢ ἐξαρχικά ῥυκοδομήθησαν καί νά ἐξετασθῇ ταυτοχρόνως πότερος τήν σήμερον συνεχίζει καί διαιωνίζει τὸν σκοπόν, δι' ὃν προωρίσθησαν τὰ ἱερά ταῦτα ἱδρύματα. Τό δέ ζήτημα τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ οὐδέ κ' ἂν νά προταθῇ, διότι ἐκ τοῦ πλήθους δέν ἐξαρτᾶται τό δίκαιον, ὡς λ.χ. συμβαίνει ἐν Πλέβνη¹ τοῦ Καζᾶ Δράμας, ὅπου, διότι πρό τριακονταετίας ἐπὶ τίνα χρόνον ἐπλεόνασαν οἱ σχισματικοί, κατέλαβον ἔκτοτε καί κατέχουσι τήν ἱεράν ἐκκλησίαν τῶν Ὁρθοδόξων, ἣν Ὁρθόδο-ξος Μητροπολίτης ὁ ἀείμνηστος

Δράμας Ἀθανάσιος διὰ συνδρομῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἀνήγειρεν ὡς συμβαίνει ἐν Ζιρνόβω, κειμένω εἰς τὰ σύνορα Δράμας, ὑπαγομένω ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Νευροκοπίου, ὅπου μόλις πρὸ δεκαετίας ἀνεφάνη ὁ Βουλγαρισμός καὶ ἐκλείσθη ἐπὶ τινα χρόνον ἡ ἐκκλησία, εἴτα παρεδόθη τοῖς σχισματικοῖς, καὶ σήμερον αἱ τριά-κοντα ἡμέτεραι Ὁρθόδοξοι οἰκογένειαι στεροῦνται ἐκκλησίας... Δέον νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀρχὴ ὅτι πᾶς ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τῆς ἄχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς κρατούσης ἐν τῇ κοινότητί του ἐκκλησίας καθίσταται διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἔκπτωτος τῶν ἐπὶ τῶν κοινοτικῶν ἀγαθῶν δικαίων του, καὶ δύναται αὐτός ἢ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ, ἂν θέλῃ, νὰ οἰκοδομήσῃ ἐκκλησίαν τῆς ἀρεσκείας του, χωρὶς νὰ ἔχη μετοχὴν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς θρησκείας, ἣν λακτί-ζει καὶ ἀπαρνέϊται.

Οὕτω λύνονται κατ' ἀρχὴν ἀκριβοδικαίως ὅλαι αἱ συνταράσσουσαι τὸν τόπον θρησκευτικαὶ ἔριδες, καὶ ἔργον τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν ἔσται ν' ἀποδείξωσι δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων καὶ τό πότε καὶ διατί καὶ δαπάνη τίνος ἀνηγέρθησαν αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖα ἡμῶν, ἅτινα ἀργότερον ἢ θρασέως κατελήφθησαν τέλεον παρὰ τῶν Βουλγάρων, ἢ ἰταμῶς παρ' αὐτῶν διημφισβητήθησαν, ἢ ἀσεβῶς παρὰ τῶν Ἀρχῶν ἐκλείσθησαν, ἢ παραδόξως ἐκ περιτροπῆς ἐναλλάξ λειτουργοῦνται, ἢ καὶ ταυτοχρόνως Ἑλληνιστί καὶ Βουλγαριστί ἐξ ἐκατέρου τῶν χορῶν τελοῦνται ἐν αὐταῖς αἱ ὑμνωδαὶ ... ἢ ἠναγκασθησαν νὰ κτίσωσιν ἴδιον νέον ναόν καὶ σχολεῖα ἐν τῷ χωρίῳ των, ἀφέντες νὰ σφετερισθῶσιν ἀνόμως τὰ πατρῶα ἀγαθὰ οἱ νεοφώτι-στοι οὗτοι σχισματικοί, ὡς συνέβη ἐν Πλέβνᾳ καὶ ἐν μέρει ἐν Προσωτσάνῃ, ὅπου οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τό ἥμισυ τῆς σχολῆς μας καὶ τὴν ἐτέραν ἐκκλησίαν μας, ἢ ἀγωνίζονται ἄχρις ὥρας ἀποκρούοντες τὰς λυσσαλέας ἐφό-δους τῶν ἀρπακτικῶν τούτων ὄντων, ἐννοούτων διὰ πυρός καὶ σιδήρου νὰ λάβωσιν εἰς τὴν κατοχὴν των τὰς ἡμέτερας ἐκκλησίας καὶ σχολὰς ὡς συμβαίνει ἐν Βησσοτσάνῃ παρὰ τὴν Δράμαν, ὅπου ἔχουσι καὶ τοὺς ἐγχωρίους Τούρκους συναγωνιζομένους αὐτοῖς χάριν τοῦ ἐγκαταστάντος ἐν Βησσο-τσάνῃ καὶ τὰ πάντα ἄνω καὶ κάτω φέροντος ληστάρχου Πανίτσα...»².

Ἑσωτερικό τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ

Στό 10ο ἄρθρο τοῦ φερμανίου ἵδρυσης τῆς Ἐξαρχίας προβλεπόταν ὅτι : «ἐάν οἱ κάτοικοι οἰωνδήποτε ἄλλων χριστιανικῶν περιοχῶν ... ἐπιχειρήσουν εἰς τό σύνολόν των ἢ τουλάχιστον κατά τά δύο τρίτα τοῦ συνόλου των νά ὑπαχθοῦν ὑπό τήν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καί αἱ ἐν συνεχείᾳ διενεργηθησόμεναι ἔρευναι ἀποδείξουν τοῦτο ὡς ἀληθές, τότε ἡ ἐπιθυμία των αὐτή θά ἱκανοποιηθῇ». Τό ἄρθρο αὐτό ὑπῆρξε ἡ «ἀχίλλειος πτέρνα» τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου καί γι' αὐτό κινουσαν «γῆν καί οὐρανόν» στήν καταπίεση τῶν σλαβοφώνων Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας, ὥστε νά δηλώσουν ὅτι εἶναι Ἐξαρχικοί, γεγονός πού ὁδηγοῦσε στή διαμάχη ὀρθοδόξων καί σχισματικῶν, διαμάχη πού ὑπῆρξε καί ἡ κύρια αἰτία τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα.

Ἔτσι, ὀργανωμένα καί ἐξοπλισμένα Βουλγαρικά τμήματα ἀτάκτων ἄρχισαν νά εἰσβάλουν στό ἔδαφος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Μέ τήν ἀνοχή τῶν Τούρκων ἄρχισαν νά καταλαμβάνουν ναούς καί σχολεῖα τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχικῶν. Καί

στούς μέν ναούς επέβαλλαν νά τελεῖται ἡ θεία λειτουργία ἀπό Βούλγαρους ἱερεῖς, ἐνῶ στά σχολεῖα νά διδάσκουν Βούλγαροι δάσκαλοι τή βουλγαρική γλῶσσα μέ ἀποκλειστικό σκοπό τόν ἐκβουλγαρισμό τῆς περιοχῆς.

Συνέπεια αὐτῆς τῆς κατάστασης ἦταν νά καταλάβουν τόν ἱερό ναό τῆς Παναγίας μέ τήν ἀνοχή τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Ἡ βίαιη κατάληψη τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἔγινε τό 1880, παρά τίς διαμαρτυρίες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δράμας. Οἱ ἐναπομείναντες πιστοί στό Πατριαρχεῖο πολύ ἀργότερα ἀνήγειραν τό ναό τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ μέχρι σήμερα. (Τό αὐτοκρατορικό φερμάνι γιά τήν ἀνέγερσή του ἐκδόθηκε τό 1905). Ἡ κατάσταση αὐτή συνεχίστηκε μέχρι τήν ἔναρξη τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1912 – 1913). Οἱ συμμαχικές δυνάμεις ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Στήν περιοχή τῆς Δράμας οἱ Βούλγαροι ἔστειλαν τήν 7η Μεραρχία, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ὁ στρατηγός Κοβάτσεφ. Τήν κατάσταση ἐπωφελήθηκαν οἱ ἄριστα ὁργανωμένοι καί ἐξοπλισμένοι κομιτατζήδες, οἱ ὁποῖοι ἐπιτέθηκαν στόν Τουρκικό στρατό μέ σκοπό νά βοηθήσουν τά προελαύνοντα Βουλγαρικά στρατεύματα.

Ἔτσι, ὁμάδα κομιτατζήδων μέ ἀρχηγό τόν ἀρχικομιτατζή Πανίτσα, ὀχυρώθηκαν στόν ἱερό ναό τῆς Παναγίας στήν Πετροῦσα, ἀπ’ ὅπου πλαγιοκοποῦσαν τά διερχόμενα Τουρκικά στρατεύματα. Αὐτά χωρίς χρονοτριβή στρέφουν τά πυροβόλα τους ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ μέν κομιτατζήδες νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τόν ἱερό ναό, γιά νά σωθοῦν, ὁ δέ ἱερός ναός νά καταστραφεῖ ἀπό τήν πυρκαγιά ἡ ὁποία ἀκολούθησε. Ἄλλη ἐκδοχή θέλει ὁ ναός νά πυρπολήθηκε ἀπό πυρκαϊά πού ἐκδηλώθηκε στό χωριό. Ἐκτοτε παρέμεινε σέ ἐρειπιώδη κατάσταση, μέχρι τήν πρόσφατη κακῆς ποιότητος ἀποκατάστασή του ἀπό τό Δῆμο Προσοτσάνης μέ πρόγραμμα τοῦ ΕΣΠΑ.

Ἀπό τά παραπάνω καταδεικνύεται ἡ περιπετειώδης ἱστορική διαδρομή τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, ὁ ὁποῖος, ἔστω καί μετά τήν παρέλευση αἰῶνος καί πλέον, σύμφωνα μέ τούς ἱερούς κανόνες καί τούς νόμους τοῦ Κράτους ἐπιβάλλεται νά ἐπανεύρει τήν κανονική γιά τίς λατρευτικές ἀνάγκες τῶν πιστῶν χρήση του, ὥστε νά ἐκλείψουν οἱ σκόπιμα καλλιεργούμενες δυσμενεῖς φῆμες γιά τήν ταυτότητά του.

Ἀπό πολλούς, λόγω τῶν γνωστῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν πού ἐπικράτησαν στή Μακεδονία μας μέ τήν ἵδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870 – 1945) καί τήν ἀρπαγή τοῦ ναοῦ, χαρακτηρίστηκε ἄδικα καί ἀνιστόρητα «Βουλγαρική Ἐκκλησία» !!!! Ὁ ὀλέθριος αὐτός χαρακτηρισμός ἐπεκτάθηκε καί σέ ὅσους μετέβαιναν εὐλαβικά στά ἐρείπια τοῦ ναοῦ γιά προσευχή καί γιά ν’ ἀνάψουν ἕνα κερί ὅπως ὁ λαός μας λέει.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπορρίπτει τόν ἔθνοφυλετισμό, τόν ὁποῖο Συνοδικά

καταδίκασε στη Μεγάλη Σύνοδο που συγκλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1872. Ο ιερός ναός της Παναγίας είναι ορθόδοξος χριστιανικός με αποκλειστικό σκοπό την λατρεία του Τριαδικού Θεού.

Οι νωπές μνημές από τὰ ἐγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά τις ἀλλεπάλληλες Βουλγαρικές κατοχές στο μαρτυρικό νομό μας, ἔθεσαν πάνω στο ναό τήν βαρεία ταφόπλακα τῆς ἀδιαφορίας γιά τήν ἀποκατάστασή του. Μάλιστα κατά τό ἔτος 1953 ἢ 1954 κατεδαφίσθηκε καί τό διασωθέν μέχρι τότε κωδωνοστάσιο τοῦ ναοῦ.

Όλα αὐτά, καθώς καί τό γενικότερο κλίμα που ἐπικρατοῦσε γύρω ἀπό τήν ἱστορία τοῦ ναοῦ, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἀδράνεια γύρω ἀπό τό ζήτημα τῆς διάσωσης καί ἀποκατάστασής του. Ἐπιπλέον δέν πρέπει νά παραθεωρεῖται καί ἡ δύσκολη περίοδος 1940 – 1950, κατά τήν ὁποία νέες πληγές προστέθηκαν στίς παλιές.

Τό 2004 ὁ Δήμος Προσοτσάνης ἐρήμην τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Δράμας κυροῦ Διονυσίου μέ ὑποπτες διαδικασίες καί δόλιες μεθόδους προέβη στήν ἐγγραφή τοῦ ναοῦ στο ὑποθηκοφυλακεῖο Δράμας, ὡς ἀπλοῦ οἰκοπέδου καί ὡς περιουσιακοῦ στοιχείου τοῦ Δήμου Προσοτσάνης.

Ἡ ἱερά Μητρόπολη Δράμας ἀδυνατεῖ γιά λόγους πνευματικούς, ἠθικούς καί ἱστορικούς νά ἀποδεχθεῖ τὰ ἔως σήμερα γενόμενα μέ ἀφανεῖς, ὑποπτες καί διαβλητές διαδικασίες. Στίς χῶρες τῆς πρώην Σοβιετικῆς Ἑνώσης καί τῶν Βαλκανίων οἱ ναοί που βεβηλώθηκαν ἐπιστρέφονται στήν Ἐκκλησία καί ἐπανευρίσκουν τή λειτουργικότητά τους. Ἐδῶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί συμπράττουν σέ βεβήλωση ὀρθοδόξου ναοῦ.

Σέ κάθε περίπτωση ἡ Ἐκκλησία ἔχει τήν ὑπομονή νά περιμένει. Στίς παραπάνω χῶρες ἡ Ἐκκλησία περίμενε 80 χρόνια. Καί ἐμεῖς καταγγέλλοντας τήν βεβήλωση θά περιμένουμε καί θά χρησιμοποιήσουμε κάθε νόμιμο μέσο γιά τή δικαίωση τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀναστήλωση τῆς ἱστορίας.

1 Πλέβνα. Τό παλαιό ὄνομα τῆς Πετρούσας.

2 Τό Ἀρχεῖον τοῦ Ἐθνομάρτυρος Σμύρνης Χρυσοστόμου. Μορφωτικό ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Ἀθήνα 2000, I 127, 243-246.

Τό έσωτερικό του Ίερου Ναού

ΠΩΣ ΚΑΤΑΛΗΦΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΟΥΣ Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ (3)

Γύρω στά 1870 φθάνει στήν Πετρούσα, προερχόμενος από τό Ρασλόκ τής Βουλγα-ρίας, ό Τσεγκενέφ ή Τσεγκενέογλου Ντιμίτρι, βούλγαρος στήν συνείδησι καί τήν κα-ταγωγή. Δουλεύει άλλοτε σάν έργάτης κι' άλλοτε σάν μικροεμπορευόμενος. Καταφέρ-νει καί παντρεύεται τήν θυγατέρα ενός από τούς πλουσιώτερους Έλληνες προεστούς (Τζιορμπατζήδες) τής Πετρούσης. Ό Τσεγκενέφ μετέβαλε τό σπίτι του πενθεροῦ του, σέ κέντρο Βουλγαρικῆς προπαγάνδας καί τόν ίδιο τόν πενθερό του σέ πειθήνιο ὄργανό του. Πονηρός μέ μυαλό πολυμή-χανο καί σατανικό, ἄρχισε μιάν έντατική δραστηριότητα. Μεταχειρίσθηκε κάθε μέσο καί κάθε ἀτιμία. Μέ τό χρήμα πού φαίνεται τοῦ ἔστελναν από τήν Πανσλαυϊστική Κίνηση, ἄρχισε σιγά - σιγά καί μεθοδικά νά

τραβάη κοντά του γνήσιες Έλληνικές οικογένειες.

Πρέπει νά παραδεχθοῦμε ὅτι στήν ἀρχή δέν ἤξεραν καλά – καλά τί ἦταν αὐτό πού τούς γύρευε ὁ Τσεγκενέφ. Μετά ὅταν κατάλαβαν εἶχαν πιά μέ τήν ἀφέλειά τους παρασυρθῇ. Δέν ἦταν εὐκόλο ν' ἀναπλεύσουν τόν ὀρμητικό ποταμό τοῦ βουλγαρισμοῦ καί ἀφέθηκαν νά τούς «πάρη τό ποτάμι». Ἦσαν οἱ ἀφελεῖς, τά ἀπολωλότα πρόβατα. Συγχωρητέα ἡ πράξη των. Ὑπῆρξαν ὅμως ὀρισμένοι πού μόλις ἔνοιωσαν τούς πραγματικούς σκοπούς τοῦ Τσεγκενέφ, ἀμέσως ἄλλαξαν θέση καί τόν ἀντιμετώπισαν σάν Ἕλληνες Χριστιανοί. Δίκαιον νά τούς ἐπαινέσουμε. Ἀσυγχώρητοι παραμένουν ἐκεῖνοι πού ἀπό φιλοχρηματία καί προσωπικά πάθη, ἐνῶ μποροῦσαν, δέν ἀπεμακρύνθησαν ἀπό τόν ἐχθρό. Εἶναι οἱ προδότες. Δικαία ἡ ἐναντίον των κατακραυγή καί στηλίτευσή των.

Ὁ Τσεγκενέφ μέ πρόφαση ὅτι ἀρρώστησε ὁ πενθερός του καί ἔχει ἀνάγκη λουτρο-θεραπείας, τόν πῆγε στό ἐσωτερικό τῆς Βουλγαρίας, πιθανόν στή Σόφια. Στό γυρισμό τους στήν Πετρούσα διέθεταν ἄφθο-νο χρῆμα.

Τότε ἦταν μεγάλη ἡ φτώχεια στό χωριό. Οἱ κάτοικοι δέν εἶχαν νά πληρώσουν τούς φόρους στούς Τούρκους φοροεισπρά-κτορες. Τά κρατητήρια στό καρακόλι (Ἀστυνομικός Σταθμός) τῆς Προσωτσάνης καί τά κελλιά, στίς φυλακές τῆς Δράμας, γέμι-ζαν ἀπό χωρικούς τῆς Πετρούσας πού ὀφειλαν στό Τουρκικό Δημόσιο. Φρικτά τά οἰκήματα τῶν φυλακῶν καί μαρτυρική ἡ ζωή, μέσα σ' αὐτά, τῶν ἀπλῶν χωρικῶν πού ἦσαν μαθημένοι, στόν ἐλεύθερο ἀέρα τοῦ κάμπου. Στά σπίτια των οἱ οἰκογένειες πεινοῦσαν χωρίς τόν προστάτη των.

Τήν στιγμή αὐτή τῆς ἀπογνώσεως καί τῆς ἀπελπισίας παρουσιάζονταν στήν πόρτα τοῦ κελλιοῦ ὁ Τσεγκενέφ, καί ἔλεγε στόν φυλακισμένο χωρικό :

— Ἄ! μπέ, ντέν κάνει νά εἶσαι φυλακή. Καλό ἄνθρωπο εἶσαι μπέ. Ἐγκώ πληρώνει. Ἐσύ νά βγῆς ἔξω. Ἄντε μπέ ὑπόγραψε αὐτό τό χαρτί ν' ἀλλάξουμε τόν παπᾶ τόν κλέφτη, νά φέρωμε καινούργιο πιό κα-λό, νά μήν πληρώνουμε φόρο...».

Γράμματα δέν ἤξερε ὁ δυστυχισμένος χωριάτης. Μία μουτζάλα μέ τό δάκτυλο ἔβαζε στό χαρτί, πού τοῦ ἔδινε ὁ Τσεγκενέφ, καί ξανάβρισκε τήν ἐλευθερία του.

Μά τό χαρτί αὐτό δέν ἔλεγε ἀπλῶς ν' ἀλλάξουν τόν παπᾶ. Ἔλεγε κι' ἄλλα πολ-λά. Δήλωνε ἐπίσημα ὅτι ἀναγνωρίζει τήν Βουλγαρική Ἐξαρχία καί θέλει βούλγαρο ἱερέα στό χωριό του.

Ὁ Τσεγκενέφ πλήρωνε τό χρέος τοῦ χωρικοῦ καί γύριζε μαζί μέ τό νέο του θῦμα στό χωριό. Ὁ καημένος ὁ χωριάτης ἦταν γιομάτος εὐγνωμοσύνη γιά τόν ... «εὐεργέτη» του.

Ὁ Τσεγκενέφ εἶχε προσθέσει ἄλλο ἓνα νούμερο στήν προσπάθειά του νά ἀποσπάση τίς ὑπογραφές τῶν 2/3 τῶν κατοίκων τῆς Πετρούσης, ὁπότε σύμφωνα μέ τό φερμάνι τῆς 10-3-1870 θά ζητοῦσε τήν ὑπαγωγή τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ στή Βουλγαρική Ἐξαρχία.

Ἐφταιγεν ἄραγε ὁ χωρικός, αὐτός ὁ ἀ-γράμματος καί δυστυχισμένος, γιά τήν ἀθέλητη θρησκευτική καί ἐθνική του μετατόπιση; Βεβαίως ὄχι. Ἦταν μόνος, ἐγκαταλελειμμένος καί ἀβοήθητος σ' ἓνα πέλαγος σκλαβιάς, φτώχειας καί δυστυχίας. Τό Ἑλληνικό κράτος ἦταν πολύ μακριά καί οὔτε σκέφτονταν πῶς ὑπῆρχεν ἐκεῖ στήν Μακεδονία κάποιος χωρικός πού ὑπέφερε καί ζητοῦσε βοήθεια ἔστω καί ἠθική. Εἶναι θαῦμα πῶς δέν χάθηκε ὁ Ἑλληνισμός μας. Μόνη ἡ Ἐκκλησία

εἶχεν ἀρχίσει ἕνα δειλό καί ἀβέβαιον ἀκόμα ἀγῶνα.

Ἔτσι ἀπλώθηκε στήν Πετροῦσα ὁ βουλγαρισμός ἐκεῖνα τά χρόνια.

Στά 1872 ὁ Τσεγκενέφ κέρδισε μία μεγάλη πραγματικά μάχη κατά τῶν Ἑλλήνων.

Στό χωριό ἔφτασε τό μήνυμα ὅτι τήν Κυριακή θά λειτουργοῦσε στήν ἐκκλησία τῆς Πετρούσης ὁ Μητροπολίτης Δράμας Ἀγαθάγγελος, ὁ Α΄.

Ἀμέσως ὁ Τσεγκενέφ κινητοποίησε τούς ὁπαδούς του καί ἄρχισαν νά διαδίδουν χί-λια δύο συκοφαντικά ψέμματα ἐναντίον του. Ἐξωθοῦσαν τούς φιλόθρησκους κατοίκους νά γιουχαῖσουν τόν Μητροπολίτη καί νά μὴν τόν ἀφήσουν νά πατήσῃ στήν Πετροῦσα. Ἀλλά οἱ περισσότεροι δέν δέχονταν. Τότε ὁ Τσεγκενέφ ἀπεφάσισε νά δράσῃ μόνο μέ τούς ὁπαδούς του. Μόλις ὁ Μητροπολίτης Δράμας, καβάλα στό ἄσπρο ἄλογό του, φάνηκε νά ἔρχεται ἀπό τόν δρόμο μέ τήν ἀκολουθία του, ὥρμησε κατ' ἐπάνω του ἕνα λεφοῦσι ἀπό φανατισμένους καί ἐξαγριωμένους μπράβους τοῦ Τσεγκενέφ. Πέτρες, ξύλα, βρισιές, γιουχαίσματα ξέσπασαν ἐπάνω στόν Ἑλληνα Μητροπολίτη. Τό ἄλογό του ἀφηνίασε. Ἡ ζωή του κινδύνεψε.

Ὑψωσε τά χέρια του στόν οὐρανό καί ξεστόμισε βαριά κατάρα ἐναντίον τοῦ Τσεγκενέφ.

Ἔστριψε τ' ἄλογό του καί ἐπέστρεψε στήν Δράμα ἀναθεματίζοντας τόν Βούλγα-ρο ἀντίχριστο.

Οἱ γυναῖκες τῆς Πετρούσας φοβισμένες στέκονταν ἀπό μακριά καί σταυροκοποῦνταν ζητῶντας συγχώρεση γιά τό ἀνοσιούργημα.

Οι παλιότεροι διηγόνταν ότι ή κατάρα του Μητροπολίτη είχε τρομερά αποτελέσματα.

Έπτά άτομα από την οικογένεια του Τσεγκενέφ πέθαναν σ' ένα χρόνο.

Ο ίδιος ο Τσεγκενέφ αρρώστησε βα-ριά και κόντεψε να πεθάνη. Όταν σηκώ-θηκε από τό κρεβάτι του ήταν έρείπιο σωματικό. Τό στόμα του, πού ξεστόμιζε τίς βρισιές και τά «γιοϋχα» έναντίον του Μητροπολίτη είχε στραβώσει. Τό χέρι του πού είχε πετροβολήσει τόν Ίεράρχη ήταν παράλυτο. Τό πόδι του πού έπιχείρησε να τόν κλωτσήσει δέν μπορούσε να τό πατήση και τό ξσερνε. Τό μυαλό του είχε χά-σει την πρώτη λαμπράδα και έξυπνάδα. Φαίνεται ότι έπαθεν ήμιπληγία.

Ήταν ή ζωντανή μαρτυρία της τιμω-ρίας του για τίς ανόσιες πράξεις του.

Μά εκείνο πού ήθελε ο Τσεγκενέφ έγινε. Ένα υπόμνημα δικό του μέ τά όνόματα των όπαδών του υποβλήθηκε στίς τουρ-κικές αρχές και άπαιτούσε την παραχώρη-ση στή Βουλγαρική Έξαρχία της μοναδικής έκκλησίας του χωριού, πού Έλληνες την έκτισαν μέ τό ύστέρημά των, Έλληνας Μητροπολίτης, ο Γερμανός, την ένεκαινίασε και Έλληνες ιερείς την λειτούργη-σαν (όπως ο Χρήστος Παπαϊωάννου, ο Παπαστογιάννης από τά Τρίκαλα της Θεσ-σαλίας, ο Παναγιώτης Σεμπάνης και τελευταίος ο Άθανάσιος Παπαστεργίου).

Οι τουρκικές αρχές ενέκριναν την παρα-χώρηση στη Βουλγαρική Έξαρχία της εκκλησίας της Πετρούσας.

Άμέσως έφτασαν από την Βουλγαρία, οι Βούλγαροι ιερείς παπᾶ – Άρσέν και παπᾶ – Τριαντάφυλλος (Έλληνας έξωμότης) καθώς και ένας ιεροκήρυκας, ο Σφέτκος. Αὐτός ἐπεξηγῶντας δῆθεν τό Εὐαγγέλιο ἐπροπαγάνδιζε νύκτα καί ἡμέρα γιά τήν Βουλγαρία καί διεκήρυττε ὅτι ὅλοι οἱ κά-τοικοι τῆς Πετρούσας καθώς καί ὅλης της Μακεδονίας εἶναι Βούλγαροι, ὅπως αὐτός.

Μέ τήν βία καί τό χρήμα πέτυχαν νά ἐξαγοράσουν τήν πνευματική ἡγεσία τοῦ χωριοῦ. Τόν Έλληνα ιερέα παπᾶ – Ἰωάννη ἀπό τήν περιοχή Θεσσαλίας τόν μετέβα-λαν σέ Βούλγαρο ιερέα. Τόν Έλληνα δι-δάσκαλο Ἀνδρέα Γκιαούρη καθώς καί ἕναν ἄλλο Θεσσαλό ὀνομαζόμενο Ἀλέξιο τούς πῆραν δικούς τους διδασκάλους. Μάλιστα τόν Ἀλέξιο τόν ἔστειλαν ἀργότερα στήν Βουλγαρία ὅπου τόν χειροτόνησαν Ἐξαρχικό ιερέα, καθώς καί τόν Έλληνα ιεροψάλ-τη Ἰωάννη Μπαλτᾶ.

Στήν ἀρχή μία Κυριακή λειτουργοῦσαν οἱ Βούλγαροι ιερεῖς καί τήν ἄλλη Κυριακή οἱ Έλληνες.

Ἀπό τό 1880 ἀπαγορεύθηκε τελείως ἡ εἴσοδος στήν ἐκκλησία τῶν Πατριαρχικῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ιερέας Ἀθανάσιος Παπαστεργίου (γεννήθηκε στήν Πετρούσα τό 1815, χειροτονήθηκε ιερέας τό 1840 καί πέθανε τό 1905) εἶχε ἀπομείνει ὁ μοναδικός Πατριαρχικός κληρικός στό χωριό καί κρατοῦσε σφικτά γύρω του ἐνωμένους τούς ἐναπομείναντες Έλληνες Πατριαρχικούς.

Οἱ Βούλγαροι θέλησαν νά τόν ἐξαγοράσουν γιά νά συντρίψουν καί τήν στερνή ἀντίστασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στήν Πετρούσα. Ἐκεῖνος, σάν Έλληνας πού ἦταν, ἀρνήθηκε μέ περιφρόνηση. Πῆρε τά ιερά σκεύη στά σεπτά του χέρια καί πῆγε στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ, ὅπου σήμερα ὑψώνεται καλ-λίμορφη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

Ἐπese στά γόνατα καί προσευχήθηκε μέ κατάνυξη καί πίστη, ἐπικαλούμενος τή βοήθεια τοῦ Ὑψίστου. Μέ δακρυσμένα μά-τια, μέ καρδιά γιομάτη ιερή συγκίνηση καί δέος, ἄρχισε, ψέλνοντας ἐκκλησιαστικά τροπάρια νά ὑψώνη, μέ ψάθες καί καλάμια, μία μικρήν ἐκκλησούλα.

Κοντά του ἔτρεξαν καί τόν βοήθησαν ὅλοι οἱ Πατριαρχικοί Έλληνες καί Ἑλληνίδες.

Ἐκεῖ στήν ψάθινη ἐκκλησούλα φώληαζεν ὁ κυνηγημένος Ἑλληνισμός μας. Ἄσβυστη ἔκαιεν ἐκεῖ ἡ κανδύλα τῆς Ἐθνικῆς μας Ἰδέας. Ἐγινε ὁ ιερός βωμός πού

συνεκέντρωσε γύρω του τούς Έλληνες αδελφωμένους σέ μία πίστη, σέ μία πατρίδα.

Στόν Χριστό καί στήν Ελλάδα.

Τούς έδινε τήν έλπίδα πώς πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς θά φύγουν οί Βουλγαροπαπάδες καί όλο τό χωριό θά ένωθῇ σάν καί πρῶτα καί θά ξαναγίνη Έλληνικό καί Χριστιανικό.

Αὐτή ἡ ψάθινη ἐκκλησούλα τούς έδινε τό θάρρος καί τήν αποφασιστικότητα γιά τήν ιερή μάχη.

Ὁ παπᾶ - Θανάσης ἔγινεν ὁ πνευματι-κός ὁδηγητής τους. Μαζί του οί πρῶτοι ἐπίτροποι, Γεώργιος Βαλαβάνης, Ἄγγελος Μαδεμλῆς, Χρῆστος Παπαστεργίου, Κωνσταντῖνος Κότιος, Παύλιου Παῦλος, Ἀθανάσιος Κα-λαϊτζῆς, Κυριᾶκος Τσιάντας, Γεώργιος Σε-ραφεῖμ, Λαζαρίδης κ.λ.π. διετήρησαν τήν Έλληνική Κοινότητα, καί ἄρχισαν τόν μεγάλον ἀγῶνα. Ἐναν ἀγῶνα σκληρόν, ἀδυσώπητον, ἀλλά νικηφόρο. Ἄρχισε τότε ὀξυτάτη διαμάχη καί συναγωνισμός ἀνάμεσα στίς δύο Κοινότητες. Οἱ Πατριαρχικοί Ἑλ-ληνες δέν διέθεταν οὔτε χρήματα, οὔτε εἶχαν ἄλλη βοήθεια ἀπό πουθενά. Οἱ Ἐξαρχικοί ὁμως εἶχαν ἄφθονο Βουλγαρικό χρυ-σό καί κρυφά διέθεταν καί ὀπλισμό.

Παρ' ὅλα ὁμως αὐτά, οἱ Ἑλληνες μόνοι καί ἀβοήθητοι πέτυχαν νά συντηροῦν, μέ τίς δικές των συνεισφορές, ξεχωριστό σχο-λεῖο μέ Ἑλληνα διδάσκαλο.

Ἐνα δωμάτιο ἦταν ὅλο κι' ὅλο τό Σχο-λεῖο μέσα σ' ἓνα οἶκημα ὅπου συστεγά-ζονταν καί τό Βουλγαρικό. Οἱ Ἐξαρχικοί παίρνοντας τήν ἐκκλησία πῆραν καί τό σχο-λεῖο τοῦ χωριοῦ πού βρισκόταν στόν αὐλόγυρό της.

Στά διαλείμματα τά Ἑλληνόπουλα χτυ-πιόνταν μέ τά Ἐξαρχικά πού ἦσαν πιό πολλά. Σέ λίγο καιρό τά γνήσια Ἑλληνό-πουλα τούς εἶχαν πάρει τόν ἀέρα καί τά κυνηγοῦσαν, ὅπου τά ἔβρισκαν. Αὐτό δυσареστοῦσε τούς Βουλγάρους ἱερεῖς. Ἔτσι ὅταν τό 1900 περίπου οἱ Ἑλληνες ἔκτισαν δικό των σχολεῖο πίσω ἀπό τήν μεγάλη ἐκκλησία, στό λεγόμενο Μετόχι, τό δέχτη-καν μέ ἀνακούφιση.

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1902 φτάνει στή Δρά-μα ὁ Ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Χρυσόστο-μος. Ὁ Μακεδονικός ἀγῶνας ἀρχίζει πλέον νά φουντώνη μέ τήν φωτεινή καθοδήγηση ἐκείνου. Λίγο - λίγο οἱ Ἐξαρχικές οἰκογένειες ξαναγυρίζουν στό Πατριαρχεῖο. Ὁ Ἑλλη-νισμός μέρα μέ τήν μέρα κερδίζει ἔδαφος, παρ' ὅλο πού στά γύρω ὑψώματα κυκλο-φοροῦν ἔνοπλες ὁμάδες Κομιτατζήδων μέ ἐπί κεφαλῆς τόν Πανίτσα.

Στιγμιότυπα ἀπὸ τὴν πρώτη θεία Λειτουργία

